

Tri žalmické adaptácie Andreja Sládkoviča

Ľubica Blažencová

BLAŽENCOVÁ, Ľ.: Three Psalmic Adaptations by Andrej Sládkovič
SLOVENSKÁ LITERATÚRA, vol. 69, 2022, no. 2, pp. 159-171

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2022.69.2.5>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7571-4727>

Key words: Slovak literary
Romanticism, spiritual poetry,
psalm, Andrej Sládkovič

The article focuses on reflective-meditative poetry the Slovak poet Andrej Sládkovič (1820–1872) wrote in the 1860s and early 1970s. His three psalmic adaptations (poems *Žalm XLIV* [Psalm XLIV], *Žalm XXI* [Psalm XXI] and *Žalm III* [Psalm III]) draw on biblical texts dealing with suffering, repentance, the passing of time and eternity. The three poems show the gradual change in the poet's work – the restless revolutionary attitude changes into thankfulness for the victory and finally to the humble acceptance of life, submitting to God's will the joyless state of the nation and the poet's personal suffering. Sládkovič begins with a collective elegy, pleading on behalf of the whole nation, turning to the past and showing devotion and trust in God. In the royal psalm, he uses climax and literary devices involving repetition. The final poem, an elegy of a theologian, is marked by the author's return to the use of the Czech language and to the melodies from the Protestant hymnal *Cithara sanctorum*. The elegiac parts resonate with motives of negative emotional states and accusations of enemies. Each poem ends in the lyrical subject making sure he has been heard.

Kľúčové slová: slovenský literárny
romantizmus, duchovná poézia,
žalm, Andrej Sládkovič

Tvorbu Andreja Sládkoviča (1820 – 1872) zo šesťdesiatych rokov 19. storočia je možné rozdeliť na dve tematické línie. Je to jednak príležitostná tvorba, jednak náboženská, duchovno-reflexívna poézia.¹ V danom čase sa zmenilo motivické spektrum dovtedajšej Sládkovičovej tvorby, dominantnými sa stali slovanské a biblické prvky – ako píše Irena Bilińska, „viera v Slovanstvo, spojená s vierou v Boha, sa preňho stane najvyššou a vlastne aj jedinou inštanciou, od ktorej bude očakávať pomoc pre svoj národ“ (Bilińska 2014: 747). Reflexívno-meditatívny tón, orientácia na nadčasové problémy, večnosť, život a smrť, elegické témy poézie a utiekanie sa k Biblii sa prejavili aj v troch žalmických básňach, v ktorých A. Sládkovič nachádza paralely medzi postavením Izraelitov a vlastného národa.

Žánrové východisko

Žalmy boli pôvodne modlitbou kresťanov, mali privilegované miesto v súkromnej i vo verejnej modlitbe už od apoštolských čias. Tieto hebrejské básne boli zložené podľa osobitných formálnych a metrických pravidiel. Vyjadrovali základné postoje človeka voči Bohu ako chválu, vďaku, prosbu, vyznanie hriechov, pokoru (Heriban 1994: 1086-1093). Kniha žalmov sa označuje ako žaltár, obsahuje sto päťdesiat žalmov rozdelených do piatich kníh, ktoré sú ukončené záverečnou doxológiou a slovom amen. Každý žalm treba chápať v kontexte celej zbierky. Je to veľký súbor samostatných skladieb zostavených v priebehu mnohých storočí. Cirkev sa ich snažila vysvetľovať a komentovať, poukazujúc na to, že okrem základného, slovného zmyslu treba hľadať plňší zmysel (*sensus plenior*), teda vnímať žalm v zmysle neskoršieho zjavenia a hlbšieho pochopenia zjavených právd. Žalm ako básnický útvar môže mať verše zoskupené do strof ukončených refrénom, pri niektorých žalmoch sa vyskytujú akrostichy (Heriban 1994: 1087). Pri štúdiu a interpretácii žalmov neustále vystupuje do popredia fakt, že sú to modlitby, „osobné modlitby, spoločné modlitby, modlitby náreku, modlitby chvály, modlitby opisujúce stvorenie, modlitby vyjadrujúce Božiu veľkosť, modlitby žiadajúce a prosiace o Božiu spravodlivosť a milosrdenstvo. Akokoľvek študujeme žalmy, konečným výsledkom bude ocenenie žalmov ako modlitieb, ako dialógov medzi nami a naším Stvoriteľom“ (Kolarcik 1999: 8). Žalmy sú pokladnicou modlitieb a hymnov na liturgické a súkromné účely pri vybraných príležitostiach, sú knihou poučenia o viere a zbožnosti a návodom na život vo viere v súlade s Božím zákonom. Treba pri nich vnímať okolnosti a situáciu, na pozadí ktorej vznikali, a aké poslanstvo nesú

---

1 Jozef Mistrik v súvislosti s náboženským štýlom uvádza, že patrí medzi subjektívne štýly a najviac sa približuje k umeleckému a rečníckemu štýlu. Jeho najvýraznejšou črtou je hymnickosť, emocionálnosť, patetickosť a pompéznosť. K štýlotvorným činiteľom náboženského štýlu patrí knižnosť, rétorickosť, dialogickosť. Využíva archaický slovník, biblické poetizmy a historizmy. V morfológii je častý archaický vokatív, zo slovesných tvarov dominuje imperatív. Pre vetu religióznych textov je príznačné postponovanie prívlastkov, ktoré vznikli ako kalky z latinčiny. V textoch náboženského štýlu je množstvo oslovení, evokácií, básnických figúr, predovšetkým opakovacích, hyperboly, epitetá, personifikácie, alegórie a metafory (Mistrik 1991: 163-175).

ľuďom v určitej dobe. Ide o nemecký pojem „Sitz im Leben“,² označujúci vsadenosť do konkrétnej doby, ktorý poukazuje na funkciu konkrétneho textu v živote určitého spoločenstva. Odhaľuje historické pozadie a cez prizmu tohto kontextu vystupuje snaha porozumieť posolstvu žalmov.

„Dějiny formy se ptají na ‚Sitz im Leben‘, původním místě žalmů, jímž je nepochybně kult, bohoslužba. [...] I tam, kde žalmy užíváme v bohoslužebném kontextu, činíme tak ve zcela jiných životních souvislostech, než jaké provázely jejich vznik a původní užívání. Zdánlivá bezprostřednost modlitebního následování žalmu tudíž nesmí zakryt, že tu nejsme v zásadě odlišné hermeneutické situaci než tváří v tvář jiným, právě i starozákonním textům“ (Roubík 2020: 268).

Žalm ako literárny útvar

V literárnovednom pohľade je žalm vnímaný ako „autochtónny žáner starej judaistickej slovesnej kultúry“ (Liba 2001a: 75). Aktualizuje sa a napomáha pri riešení bytostnej situácie jednotlivca v akomkoľvek období. Umožňuje človeku participovať na Božom dejinnom príbehu, pochopiť zmysel posolstva na základe historického kontextu. Z tejto pozície je potrebné vnímať i básnickú transformáciu žánru žalmu v duchu dobovej poetiky. Peter Liba v kontexte výskumu slovenského literárneho romantizmu píše o Biblii ako o loci communes, o jednom z prameňov stálych symbolov tohto obdobia, a preto aj žalmy, ktoré vytvoril A. Sládkovič, „súviseli s jeho bytostným odporom voči nepriateľom ‚slovenstva‘, chápaného v zmysle analogických žánrových príznakov biblického žalmu, teda ako ‚zosobneného‘ zla“ (Liba 2001b: 24).

V rámci verzologického výskumu definoval František Štraus žalmový verš nasledovne:

„Žalmový verš (čiže verš žalmových piesní a modlitieb), ktorý je založený na syntaktickom paralelizme, člení tieto syntaktické celky na dve časti, ‚polverse‘. Žalmový verš vychádza z prirodzenej segmentácie reči, založenej na sémantických väzbách syntagmaticky formovaných vetných schém. [...] ‚žalmový‘ verš treba hodnotiť ako ‚prekladový‘ verš. Rytmické väzby v prekladoch (ide o doslovný filologický preklad) vyplývajú zo syntakticko-sémantických celkov, ktoré v podstate zachovávajú originálny obsah, ale aj voľnou veršovou formou“ (Štraus 2003: 71).

---

2 Termín „Sitz im Leben“ použil evanjelický exegéta Hermann Gunkel (1862 – 1932). Je to istá situácia v živote, v ktorej má nejaký druh textu alebo rečová forma dôležitú funkciu. Vychádza z analýzy literárnych druhov a zaoberá sa použitým literárnym druhom textu v závislosti od kultúry, ktorá ho vytvorila. Pri výklade biblických textov a pochopení ich posolstva je dôležité poznanie životnej situácie a črt historického a náboženského prostredia, v ktorých biblický text vznikol (Heriban 1994: 924-926). H. Gunkel použil kultový aspekt a na jeho základe klasifikoval žalmy do troch hlavných skupín: nárek, chvála a vďakyvzdanie. Podrobil analýze literárne formy, tému a štruktúru žánru a okrem štylistických zvláštností sa zamerlal predovšetkým na mimotextové odkazy a sociálny kontext (Kolarcik 1999: 15-16).

V tvorbe A. Sládkoviča sa nachádzajú tri básne s názvom *Žalm*³ aj s konkrétnym číselným odkazom.⁴ Je to *Žalm XLIV*, *Žalm XXI* a *Žalm III*. Okrem toho sa alúzie na žalm vyskytujú aj v jeho ďalších básňach, napríklad *Preobrazenie* či *Novembrová дума*.

Žalm XLIV

Prvé miesto v žalmickej triáde A. Sládkoviča zastáva *Žalm XLIV*.⁵ Patrí do skupiny kolektívnych, respektíve národných lamentov. Ako „národný žalospev, ktorý kladie oproti slávnym udalostiam minulosti pokorujúcu prítomnosť“ (Múdroslovné knihy... 2006: 132) reflektuje náboženskú aktivitu spoločenstva po vojenskej katastrofe, ktorá mala vplyv na celý národ. Sládkovičov žalm je uvádzaný nadpisom *Národná elégia*, respektíve *Pohromy národa*.⁶ Básnik je súčasťou národného spoločenstva, ktoré prežilo pohromu a prihovára sa Bohu. Samotný žalm je vykladaný v kontexte hrozby katastrofy, ktorej čelil ľud. Pozitívne ladený začiatok žalmu vytvára iba východisko pre ďalšie pokračovanie textu, a tým je nárek. Nasleduje po úvodnom oslovení Boha. Ľud sa v minulosti utiekal k Bohu, hľadal u neho ochranu a Boh ho vyslyšal. To je základom dôvery v súčasnosti, no smerovanie žalmu naberá lamentatívny charakter. Nárek odkazuje na možnú prehratú bitku, vojnu, útok, pri ktorom boli vojaci zajatí, stali sa otrokmi a armáda bola porazená a zničená. Tento žalm je akoby náprotivkom víťaznej hymny, je to istým spôsobom truchlenie po porážke.⁷ Božia milosť v minulosti je predpokladom súčasnej dôvery.

V nadväznosti na historické udalosti porážky revolúcie 1848/1849 a sklamané nádeje z nástupu absolutizmu je možné nájsť paralely medzi biblickým žalmom 44 a jeho poetickou adaptáciou v Sládkovičovom podaní. Júdske kráľovstvo prežilo pohromu, ako opisuje *Druhá kniha kroník*.⁸ Slovenský národ vytvára analógiu tým, že má za sebou obdobie revolúcie, trpí v novom politickom režime a čelí silnej maďarizácii, no napriek prežitým útrapám sa spolieha na Boha a dúfa, že ho vyslobodí z rúk nepriateľa a dopraje mu pokoj. A. Sládkovič uvažoval v podobných intenciách a dokladá to listom Samuelovi Hoičovi z 15. novembra 1859: „Dá Boh, oslobodí sa už raz aj náš slovenský ľud z jarma toho maďarománie, z kliatby

3 V poézii sa vyskytujú rôzne žánrové modifikácie žalmu. Môže ísť o citáciu, odkaz, alúziu, parafrázu a podobne. Viazu sa na konkrétny žalm ako celok alebo na jeho čiastkový text (Liba 2001a: 76).

4 Uvedené žalmy (*Žalm XLIV*, *Žalm XXI*, *Žalm III*) sa nachádzajú vo výbere z diela A. Sládkoviča, ktorý bol vydaný v roku 2014 v časti XIII. Kaplán (Sládkovič 2014: 493-500).

5 *Žalm XLIV* bol prvýkrát publikovaný v roku 1862 v časopise *Sokol*, roč. 1, č. 6, s. 177-178 (Sládkovič 2014: 712).

6 *Sväté písmo Starého a Nového zákona* uvádza, že žalm opisuje národnú pohromu, ktorá nastala v období vlády júdskeho kráľa Ezechiáša (roku 701 pred Kristom). Júdske kráľovstvo bolo potupené Filištíncami a toto územie im prideliť asýrsky panovník Sennacherib (Sväté písmo... 1995: 1051). O uvedenej udalosti píše i *Druhá kniha kroník*: „Po týchto udalostiach a vernosti prišiel asýrsky kráľ Sennacherib, vnikol do Júdska, utáboril sa proti opevneným mestám a rozkázal, aby mu ich dobyli“ (2Krn 32, 1) (Sväté písmo... 1995: 779).

7 Žalm vytvára štruktúru, v ktorej sú dve hlavné časti vnútorne čiasticky spojené v záverečnej modlitbe, respektíve prosbe k Bohu: 1. to, čo Boh učinil v minulosti, je základom dôvery v súčasnosti (44: 2-9); ľud opisuje Božie skutky v minulosti a vyjadruje dôveru v Boha; 2. lament (44: 10-23) – ľud narieka nad stavom v súčasnej kríze a deklaruje svoju nevinu; 3. záverečné modlitby (44: 24-27); Kráľ a ľud sa modlia za vyslobodenie a pomoc (Craigie – Tate 2004: 331-333).

8 „A Pán poslal anjela, ktorý zahubil všetkých udatných bojovníkov, vodcov a kniežatá v tábore asýrského kráľa, takže sa so zahanbenou tvárou vrátil do svojej krajiny. Vošiel do domu svojho boha a tam ho zabili mečom tí, čo vyšli z jeho útrobu. Pán teda vyslobodil Ezechiáša a obyvateľov Jeruzalema z ruky asýrského kráľa Sennacheriba a z ruky všetkých a doprial im pokoj vo všetkých stranách“ (2Krn 32, 21-22).

tej, ktorá ležala na cirkevnom i národnom živote, pod zásterou autonómie škrtiac poriadok, nábožnosť, vzdelanosť i pravú slobodu“ (Kraus 1970: 72).

Svoj žalm začína úvodným invokatívnym oslovením Boha. Prvá strofa, podobne ako žalmický text, odkazuje k slávnej minulosti, hovorí o Božích skutkoch, „o skutkoch Tvojich, dejoch veleslávnnych, / konaných za dňov ich, za dňov starodávnych“ (Sládkovič 2014: 493). Strieda pohľad na Božie činy v prospech otcov a neprospech pohanov, nepriateľov. Do kontrastu stavia i verbum „rozmliaždiť“ s významom úplného zničenia a verbum „rozplemeniť“ – teda nielen ochrániť, ale aj rozmnožiť potomstvo svojho národa. Prírodné symboly olivového kmeňa a cédrového hája, dokonca „velhája“, ktorý predstavuje potomstvo Božieho ľudu, sa v pôvodnom žalmickom texte nevyskytujú, ale obohacujú básnickú obraznosť Sládkovičovho textu. Básnik v zhode s biblickým žalmistom pripomína, že všetky minulé úspechy sú výsledkom priamej aktivity Boha, ktorý spoluvytváral dejiny svojho ľudu: „nie meč pradedov zdolel kraj do kraja, / a bohatiersky boj im neratoval / zbytky žalostné niekdajšieho raja“ (Sládkovič 2014: 493). Božia pomoc v minulosti mala zabezpečiť naplnenie viery v prítomnú pozitívnu participáciu Boha na ich víťazstve, čo zdôrazňuje anaforické opakovanie „v mene Tvojom“. Boh dobrotivo chráni svoj ľud, jeho pravica má atribút „vševládna“ (čo je kompozitum slov s významom vládnuť nad všetkým). Žalmický text upriamuje pozornosť na Boha: „Veď nie svojím mečom získali krajinu, nepomohlo im vlastné rameno, ale tvoja pravica, tvoje rameno a jas tvojej tváre, lebo ich máš rád“ (Ž 44, 4).

V kontexte Sládkovičovej tvorby šesťdesiatych rokov 19. storočia a jeho reflexívno-meditatívnej a duchovnej poézie je možné všimnúť si podobné obrazy Božej pomoci počas bojov v minulosti a dôveru v jeho pomoc „až doposiaľ“ aj v iných básňach.⁹ Optika vnímania Božej pomoci sa v básni *Žalm XLIV* mení, ochranné rameno a jas Božej tváre nadobúdajú revolučné smerovanie: „päť Tvoja, vševládna Tvoja pravica, a hromožiara Tvojho líca“ (Sládkovič 2014: 493). Použitie výrazy anticipujú, že žalmická intonácia básne nadobudne odlišný charakter. Božia chvála a oslava, absolútna dôvera v Božiu pomoc sú základom žalmu, na ktorom stojí celá nasledujúca lamentácia. Mení sa prehovor žalmistu, ktorý upriamuje pohľad na zlú situáciu svojho národa. Obrat nastáva aj zmenou času prehovoru: „Ale teraz si nás zavrhol a zahanbil“ (Ž 44, 10). Sládkovič smeruje pohľad od všeslávnnej minulosti a jeho lyrický subjekt sa dostáva k zúfalej situácii v prítomnosti. Uvedomuje si vlastné zlyhanie a chyby („takže niet už jednej hodiny bez studu / a hanba neschodí z líc Tvojeho ľudu“, Sládkovič 2014: 493), za ktoré znáša náležitý Boží trest („Ale teraz už odprášil si nás, / zahanbil si nás, / naspak obrátil si nás! / S čatou našou nevychoďš, / čatám našim nevovodíš!“ Sládkovič 2014: 493). Lyrický subjekt, vedomý si vlastnej viny a hanby, sa plný poníženia a pokory priamo prihovára Bohu: „vydal si nás trpkkej susedov zlovôli, / posmechu, potupe ľudu po okolí“ (Sládkovič 2014: 494). Cíti sa opustený a vlastnou vinou zbavený Božej

9 Dokladá to napríklad citát z básne *Až posiaľ! a ďalej?*: „Až posiaľ pomáhal nám Hospodin / cez nivoče, cez bojov divých kúrňavy; / dal čuť nám polnoc úžasných rabstva hodín, / i vidieť dal svitanie novej slávy; / poddal smrti sto rás a vzkriesil sto rás znovu“ (Sládkovič 2014: 363). Báseň bola prvý raz uverejnená v roku 1864 v treťom ročníku almanachu *Lipa III*. V osemveršovej strofe naznačil A. Sládkovič historický vývin, charakteristiku doby a záblesk budúcich čias.

164 priazne. Zdôrazňuje, že následky Božej neprítomnosti spôsobili súčasné zúfalé postavenie celého národa: „*Čo sme mali, / zlodeji pobrali!*“ (Sládkovič 2014: 494).

Ako konštatoval P. Liba, Sládkovič v *Žalme XLIV* „nedodržal pôvodné strofické členenie, uplatnil sylabický veršový systém a využil rým, čo je, pravda, odklon od bezrozmerného verša a príklon k interpretácii ‚stavu národa‘ a jeho ochrancu – Boha“ (Liba 2001b: 24). Vo svojej básni sa neodkláňa od pôvodného textu, žalmické versety prispôsobuje rýmu. Verše sú prevažne dvanásťslabičné, striedajúce sa s kratšími, šesťslabičnými. V rýmových pozíciách sa vyskytujú slová, ktoré umocňujú kontrast medzi Božím ľudom a pohanmi. Citoslovčia a častice na začiatku veršov zvyšujú bolestný emocionálny postoj lyrického subjektu. Pozoruhodné sú verbá, ktoré A. Sládkovič použil, aby dynamicky vystihol situáciu bez Božej pomoci: „*odprášil si, zahanbil si, naspak obrátil si, oddal si k zabitiu, rozmetal si, predal si, vydal si zlovôli*“ (Sládkovič 2014: 493-494). Žalmický verset „*keď počúvam potupné a posmešné hlasy, keď vidím, ako nepriateľ horí pomstou*“ (Ž 44, 17) je v poetickej adaptácii A. Sládkoviča vyvrcholením sťažností voči Bohu a vyjadruje zúfalé položenie národa. Slovo nepriateľa prirovnáva k vriacemu olovu, lejúcemu sa na národ: „*lebo, veď už každé nepriateľa slovo / na temená leje nám vriace olovo*“ (Sládkovič 2014: 494). Intencia žalmu sa mení a po lamentatívnych obrazoch rezonuje v texte A. Sládkovič ako teológ. Vyjadruje aj naďalej dôveru v Boha: „*neodvrátilo sa srdce, neochladlo, / zrak náš neodpadol od Tvojeho neba / a krok sme od cesty Tvojej neodtrhli*“ (Sládkovič 2014: 494). Stálosť vo viere kontrastuje so situáciou temnoty, s obrazmi smrti, pekelnej hrôzy, tieňov a hrobov: „*hrôza nás pekla zaškrtila / a tŕňou hrobovou smrť nás zatienila!*“ (Sládkovič 2014: 494). V žalme je ľud prirovnávaný k ovciam na zabitie: „*Vydal si nás ako ovce na zabitie a roztrúsil si nás medzi pohanov*“ (Ž 44, 12), ale zvýraznený je i fakt, že napriek všetkým protiventstvám nepriateľov žalmista zostal verný Bohu. Práve Bohu sa prihovára vo svojej žalmickej adaptácii i A. Sládkovič a prosí ho o pomoc: „*Prebuď sa! tak tuho čože spíš, ó, Pane! / Prebuď sa, – konečne nezaháňaj nás! / Či skrytá nám navždy tvár Tvoja zostane / a súženia nášho nepríde k Tebe biedny hlas?*“ (Sládkovič 2014: 495). Záver básne umocňujú obrazy duše, o ktorej A. Sládkovič píše prostredníctvom paronomázie „*v prachu spráchnivela*“, a metafora tvrdého lona zeme, na ktorom primrela tvár človeka, uzatvára obraz kontrastu zúfalého náreku národa voči mlčiacemu Bohu. Volanie k Bohu na záver s pripomenutím „*už je čas*“ rámcuje celý text básne.

V prvej časti básne hovorí A. Sládkovič o otcoch a slávnej minulosti, o víťazstve a postupnom oslobodení národa, no zrejma je aj alúzia na bojovú porážku revolúcie 1848/1849 či spojitost s obdobím Bachovho absolutizmu a maďarizácie. Prostredníctvom náboženských symbolov vyzdvihuje neutešený stav národa i celkovú zlú dobovú situáciu. Sémantický odklon od pôvodného žalmu je minimálny, básnik sa dôsledne pridrža žalmických versetov. Text myšlienkovito obohacuje, rozširuje, vkladá doň vlastný postoj a v mene národa prosí Boha o pomoc. Okrem zvýraznenia metaforických obrazov Boha sa zosilňuje i vnímanie nepriateľa.

Žalm XXI

Druhá báseň A. Sládkoviča s názvom *Žalm XXI*^o je tvorivou adaptáciou starozákonného žalmu 21. Pôvodný žalmický text má v podnápise upresnenie, že ide o Dávidov žalm určený na hudobný prednes a vyjadruje poďakovanie za kráľovo víťazstvo.¹¹ Tento žalm je v *Knihe žalmov* nazvaný *Poďakovanie po boji* (Kniha žalmov 2003: 45). Ako uvádza Peter C. Craigie, do žalmu ako celku sú integrované rôzne druhy textu (Craigie – Tate 2004: 189). Prvá časť je vyjadrená jazykom pripomínajúcim žalmy vďakyvdania. Druhá časť obsahuje jazyk vzťahujúci sa na žalmy dôvery. Začína sa vďakou Pánovi za to, čo urobil, neskôr hovorí o budúcich úspechoch, ktoré budú sprevádzať kráľa a stanú sa dôkazom Božieho požehnania. Ukončený je vzdávaním chvály. Žalm je chápaný ako vďakyvzdanie za vojenské víťazstvo, pričom minulé víťazstvá predznamenávajú aj víťazstvá v budúcnosti.¹²

V básni *Žalm XXI* rozkladá A. Sládkovič pôvodnú žalmickú predlohu do šiestich strof, ktoré obsahujú množstvo opakovacích figúr. Prvé štyri žalmické veršety sú súčasťou úvodnej strofy. Začína invokatívnym oslovením Boha „*Hospodine!*“, podobne ako v predchádzajúcej básni. Nasleduje kumulácia výrazov radosti, ktorá svedčí o oslavnom smerovaní básne: „*Kráľ raduje sa, radostou jeho je tvoja sila, / v spasení tvojom tvár jeho je veselá*“ (Sládkovič 2014: 496). Pôvodný text obohacuje metaforou o veľkej sile kráľovej modlitby: „*modlitba jeho nebo prelomila*“ (Sládkovič 2014: 496). Zvolanie „*Selah!*“¹³ ponecháva v básni tak, ako je v pôvodnej žalmickej predlohe. Pozoruhodný je verš žalmu „na jeho hlavu si vložil korunu z rýdzeho zlata“ (Ž 21, 4). A. Sládkovič ho v prvej strofe preberá takmer doslovne: „*Vstavils' na hlavu jeho korunu rýdzozlatú!*“ (Sládkovič 2014: 496) a v ďalších strofách s ním tvorivo pracuje, adaptuje ho, využíva kumuláciu a obrazy výraznejšie exponujú opakovacie figúry ako epizeuxa a klimax.

1. strofa: „*Vstavils' na hlavu jeho korunu rýdzozlatú!*“

2. strofa: „*Korunu, / korunu rýdzozlatú / vstavil si na hlavu jeho!*“

3. strofa: „*Ty si na hlavu jeho vstavil, / sám ty – vstavil si / na hlavu jeho / korunu rýdzozlatú!*“

4. strofa: „*Ale / korunu / na hlavu jeho vstavil si, / korunu rýdzozlatú / vstavil si na hlavu jeho, / na hlavu jeho vstavil si!*“

5. strofa: „*Lebo / vstavil si, / vstavil si / na hlavu jeho, / na hlavu jeho vstavil si / korunu rýdzozlatú, / korunu na hlavu, / korunu rýdzozlatú!*“

10 Báseň bola prvý raz uverejnená v roku 1868 v časopise *Sokol*, roč. 8, č. 8, s. 239-240. Rukopis básne sa nezachoval (Sládkovič 2014: 712).

11 *Sväté písmo Starého a Nového zákona* uvádza, že žalmu 21 predchádzal žalm 20, ktorý je modlitbou pred bojom a izraelský ľud v ňom prosí o víťazstvo pre svojho kráľa. Žalm 21 je následne poďakovaním po boji, v ktorom Dávid ďakuje za Božiu pomoc (Sväté písmo... 1995: 1023-1024).

12 „Je pravdepodobné, že liturgia bola spojená s nejakým obradom týkajúcim sa výročia alebo obnovy kráľovskej korunovácie v Dávidovskej tradícii. Toto výročie spočívalo v spomienke na minulé víťazstvá a na očakávanie budúcich víťazstiev, pretože kráľ získal pevnú dôveru v Pána zmluvy“ (Craigie – Tate 2004: 190).

13 Sela (hebrejsky Selah) je židovský hudobno-liturgický výraz, ktorého význam je nejasný. Vyskytuje sa v žaltári 71-krát obyčajne na konci alebo v strede žalmu. Je odvodený od hebrejského slova salal, ktoré znamenalo zvýšenie hlasu alebo moment, kedy mala nasledovať nástrojová medzihra. Mohlo znamenať i prestávku, v ktorej sa dávalo požehnanie. Hieronym ho prekladal výrazom „navěky“, tento preklad je však vo väčšine textov nenáležitý (Heriban 1994: 911-912). Na židovských náhrobných kameňoch bolo používané na konci nápisu, v spojení „Amen – Selah“ (Sládkovič 2014: 712).

6. strofa: „*vstavil si, / vstavil si na hlavu jeho, / vstavil si na hlavu jeho korunu, / vstavil si na hlavu jeho korunu rýdzozlatú!*“ (Sládkovič 2014: 496-498)

Každou novou strofou rozširuje danú výpoveď a ozvlášťňuje ju prostredníctvom opakovacích figur, čím umocňuje význam jednotlivých výrazov. Slová zamieňa, no význam nerozširuje, iba bližšie určuje a znovu reprodukuje. Najvýraznejší je záver, kde sa anaforicke opakuje slovo „*vstavil si*“. Každý verš je rozšírený o ďalšie slovo, až kým nenadobudne ucelený význam žalmického verša prvej strofy a zároveň aj versetu žalmu (Ž 21, 4). Opakovanie slova a slovných spojení zvyrazňuje významové jadro celej výpovede. Je to potvrdením faktu, na ktorý upozornil už Viktor Kochol: „v Sládkovičovej symbolike nadobúda slovo vecný, konkrétny, významovo bohatý zmysel. [...] každý, aj ten zdanlivo najkomplikovanejší zvrät má v jeho zobrazení svoje oprávnenie, svoju funkciu. Sládkovičovo slovo je tak skutočne stelesnením, takmer hmatateľným ‚telom‘ jeho myslenia a cítania“ (Kochol 1955: 135).

Druhá strofa vychádza z myšlienky žalmu: „*Prosil si od teba život a ty si mu ho daroval, život dlhý, navždy, naveky*“ (Ž 21, 5). V Sládkovičovej interpretácii sa tento verset stáva veľkolepou apoteózou života, ktorú vyjadruje opakováním slova „*život*“. Prostredníctvom paronomázie vyzdvihuje dar večného života: „*Veľký dar prosil: život, život: - volal, / a žitie na veky ty si mu dal*“ (Sládkovič 2014: 496). Význam pôvodného žalmu rozširuje, na vyzdvihnutie veľkoleposti kráľa používa konkrétne obrazy, zobrazuje zmyslovo názorné stránky skutočnosti. Jeho čelo hyperbolicky zveličuje „*slávou spasenia*“, zaodieva ho a zvyrazňuje červenú farbu šiat: „*plamennokrvavá krása šarlátu*“ (Sládkovič 2014: 496). Táto výrazne nasýtená metafora evokuje prítomnosť ohňa a krvi, ktoré spolu s krásou šarlátu na základe implicitnej podobnosti oboch javov umocňujú veľkoleposť víťaza. Signifikantná je aj vysoká frekvencia nezhodných prívlastkov, z ktorých mnohé majú platnosť genitívnej metafory: „*slávou spasenia*“, „*krásou šarlátu*“, „*dôstojnosťou kmentu*“, „*zázrak požehnaní*“. Radosť z Božej blízkosti konkretizuje obraz rannej zory a radostné zvolanie „*Hallelujah!*“, čo znamená Chváľte Pána! V tejto súvislosti sa pripomína staršie zistenie V. Kochola, ktorý upozorňoval na symbolický, opisný a perifrastický spôsob Sládkovičovho básnického vyjadrovania (Kochol 1995: 133).

Dôveru v Boha A. Sládkovič konkretizuje a spredmetňuje prostredníctvom obrazu pevného hradu. Ten je v prvom verši vnímaný ako reálne vymedzený, doslovne ako ochrana, dom kráľa. V druhom verši, v zhode s Lutherovým učeníím, chápe samotného Boha Ochrancu a jeho milosť ako hrad:¹⁴ „*Z hradu kráľa prápor Hospodinov veje, / milosť božia, to hrad pre kráľov nádeje*“ (Sládkovič 2014: 496). Táto strofa, tak ako i versety žalmu, sú potvrdením dôvery v Božiu pomoc. Istotu a dôveru zdôrazňujú slová „*verí v teba kráľ a nepohne sa!*“ (Sládkovič 2014: 496). Básnik postupuje v intenciách štúrovskej požiadavky spojenia ducha s predmetnosťou a svojím kreatívnym prístupom prostredníctvom jazykového výrazu spredmetňuje abstraktnú skutočnosť.

14 Martin Luther skomponoval okolo roku 1529 na motívy žalmu 46 duchovnú pieseň *Hrad přepevný jest Pán Bůh náš* (Ein feste Burg ist unser Gott). Preklad piesne sa dostal do povedomia slovenských evanjelikov aj prostredníctvom prekladu Juraja Tranovského, ktorý bol uverejnený v prvom vydaní *Cithary sanctorum* roku 1636 (Mocko 1909).

Žalm ďalej pokračuje v intenciách preklínania, ktoré kráľ adresuje nepriateľom a utláčateľom Božieho ľudu. Od chvály Boha v minulosti a pevnej dôvery v súčasnosti sa pozornosť presúva k nepriateľom, ktorých Boh v budúcnosti zničí svojou mocnou pravcou:¹⁵ „*Ruke tvojej všemohúcej nepriateľ podľahne / a nenávisníkov tvoja pravica dočiahne*“ (Sládkovič 2014: 496). Zachováva aj čiastočný chiazmus z pôvodného žalmického textu.¹⁶ Prostredníctvom neologizmov a objavných kompozít vytvára obraz Božej pomsty¹⁷ a ohnivej odplaty: „*Uvrhneš ich v pekelnej pece pahrapy, / zhltnieš ich v dobe svätorozhorlenia, / blyskot hnevu tvojho zožerie ich jaraby, / plemä ich vyhladí spod nebies sklepenia, / z ľudstva synov rod ich vyhladiš pochaby*“ (Sládkovič 2014: 497). Do protikladu stavia obraz pekelnej pece a nebeskej klenby, vytvárajúc vertikálny priestor kontrastu dobra a zla, ktorý zaplňa Boh svojou prítomnosťou.

Vypočítavanie zlých skutkov nepriateľov je veľmi častým javom žalmov. Žalmista tým chce vytvoriť kontrast medzi dobrom Božieho ľudu a zlom, ktoré koná nepriateľ: „Ak žalmista vkladá pomstu do Božích rúk, vkladá v Boha dôveru, že On jediný dokáže nastoliť spravodlivosť a právo. [...] Nevinný človek jednoducho vie, že Boh je na jeho strane. Svoje pevné presvedčenie vyjadruje výrazovými prostriedkami, ktoré často znejú hrubo, ale len zdôrazňujú neotrasiteľnú dôveru v Božiu spravodlivosť“ (Trstenský 2007: 4). U Sládkoviča je Božia odplata sprevádzaná pohľadom do budúcnosti, neochvejnou vierou, že Boh bude stáť na strane svojho ľudu a porazí, zničí nepriateľov. Hyperbolizuje žalmický obraz Boha, ktorý vrazí „*nesčíslo striel / proti ich tvári*“ (Sládkovič 2014: 497). Pôvodný žalmický text sa prihovára Bohu, ktorého moc a silu chce žalmista ospevovať: „Povstaň, Pane, vo svojej sile a my budeme ospevovať a oslavovať tvoju moc“ (Ž 21, 14). P. C. Craigie vysvetľuje uvedený záver nasledovne: „Modlia sa, aby sa budúce víťazstvá opísané v týchto veršoch mohli zmeniť na historickú realitu“ (Craigie – Tate 2004: 193). V intenciách pôvodného žalmu sa uzatvára aj Sládkovičova báseň. Posledná strofa začína anaforickým opakovaním prosby k Bohu, aby sa zjavil, a pôvodný kontext kráľov sa rozširuje v prospech rodiny národov. Gradáciou končí i záverečné opakovanie, že Boha „*budú ospevovať, / budú oslavovať*“ (Sládkovič 2014: 498) vnuci kráľa, jeho potomkovia, a to v čase boja i pokoja.

15 Žalmy často hovoria o Bohu vo forme antropomorfizmu. Žalmisti pripisujú Bohu ľudské vlastnosti a činnosti. Týmto literárnym prostriedkom vyjadrujú osobný vzťah Boha k človeku a používajú konvenčné prostriedky ľudskej reči. Preto sa v žalmoch uvádza, že Boh má oči, tvár, uši, ústa, alebo sa hovorí o Božej ruke, ramene, hlave. Ďalším prostriedkom je antropopatizmus. Je to metaforický spôsob, ktorým svätopisci pripisujú Bohu ľudské city a ich prejavy. Boh hovorí, počuje, vidí, smeje sa, hnevá sa. Chcú vyjadriť náklonnosť a dôverný osobný vzťah k človeku napriek vedomiu, že medzi večným Bohom a pominutelným človekom je nekonečný odstup (Heriban 1994: 210-211).

16 Uvedený žalm uvádza František Trstenský ako príklad na takzvaný čiastočný chiazmus. Obsahuje prvky, medzi ktorými si jeden z nich zachováva svoju pozíciu v oboch častiach chiazmu tak, akoby uvedený prvok doň nepatril. Ž 21, 9: „Nájde (A) tvoja ruka (B) všetkých tvojich nepriateľov (C), / tvoja pravica (B') nájde (A') tvojich protivníkov.“ (C') V tomto prípade prvky A – B sú v chiasmickej pozícii k B' – A', ale posledný prvok chiazmu C – C' nezmenil svoju pozíciu, stojí akoby mimo chiasmickej štruktúry. Ide teda o štruktúru A – B – C / B' – A' – C'. Základnou úlohou použitia chiazmu je odľahčiť veľakrát monotónny charakter paralelizmu“ (Trstenský 2008: 35).

17 Starozákonný žalmista nevoláva pomstu sám za seba. Prosi Boha, aby ju vykonal. Spravodlivý človek je presvedčený o tom, že v situáciách, ktoré sa mu zdajú byť bezvýhodiskové, nájde východisko práve Boh. Vykonalie pomsty teda vkladá do Božích rúk, spolieha sa na Božiu spravodlivosť a jeho rozsudok a zrieka sa osobnej odplaty, pomsty, ale aj nenávisti, agresie voči nepriateľom. Posledné slovo má Boh. Pomsta v starovekom Izraeli znamenala znovunastolenie spravodlivosti (Trstenský 2007: 4).

Žalm XXI publikoval A. Sládkovič v roku 1868, teda krátko po rakúsko-maďarskom vyrovnaní z roku 1867, ktoré spôsobilo, že v Uhorsku sa vytvorili podmienky na upevnenie maďarskej hegemonie vo všetkých sférach verejného a kultúrneho života. V situácii neslobody, keď pokoj absentoval, poukazuje *Žalm XXI* na Božiu pomoc v minulosti, na rôzne minulé víťazstvá a na súčasné zlé postavenie ľudu, ale zároveň predznamenáva budúce víťazstvo slovenského národa. P. Liba dodáva, že „*Žalm 21* preukazuje individuálne strofické členenie (šesť častí) s dôrazom na refrén ‚ozdoby‘ vrchovanosti kráľa, t. j. rýdzozlatej koruny. Významová aktualizácia ‚sily nepriateľa‘ (pôvodné Sitz im Leben) je sformulovaná v parafrázach biblických textov oveľa voľnejšie“ (Liba 2001b: 24). V kontexte slovenského romantizmu by sa dalo vnímať i záverečné zvolanie obsahujúce mesianistické posolstvo vyvoleného národa, ktorý očakáva príchod Spasiteľa: „*Zjavže sa, Hospodine, / zjav sa v kráľov i národov rodine, / Všemohúci!*“ (Sládkovič 2014: 498), kde Božie dobrodenia budú ospevovať i potomkovia, vnuci kráľa i kráľovstva.

Žalm III

Posledným žalmickým textom A. Sládkoviča je *Žalm III*,¹⁸ s predlohou v Dávidovom žalme 3, ktorý vznikol v čase, keď Dávid utiekol pred svojim synom Absolónom. Jeho názov sa v *Knihe žalmov* uvádza ako *Pán je môj ochranca* (Kniha žalmov 2003: 12). Nejde o nárek v najplnšom zmysle, ale o žalm ochranný, odrážajúci nebezpečenstvo v súčasnosti alebo potenciálne hroziace nebezpečenstvo v budúcnosti. *Žalm 3* sa interpretuje ako kráľovský ochranný žalm. Podľa literárneho druhu je uvedený ako individuálny žalospev, prosba k Bohu o pomoc pred súdom (Sväté písmo... 1995: 998). Kráľ sa nachádza v nepriaznivej situácii, vzyva Boha a prosí o pomoc a víťazstvo. Žalmista začína sťažnosťou na nepriateľov stojacich proti nemu, prechádza k modlitbe za dôveru a uisťuje sa o konečnom víťazstve. Jazyk a terminológia majú vojenské podtóny a naznačujú, že žalm plnil nielen funkciu všeobecného žalmu na individuálne použitie, ale mohol byť kráľovským ochranným žalmom (Craigie – Tate 2004: 71). Pri interpretácii žalmu 3 je upriamená pozornosť na človeka, ktorý je vystavený najhorším trápeniam, je v stave nebezpečenstva, otrávený, zdrvený, v ohrození života a zakúša blízkosť smrti (Beauchamp 2004: 21-22). Nachádza sa v stave krízy súvisiacej s vojnou, bojom, revolúciou. Situácia porážky a neúspechu, životných sklamaní po prehratých bojoch a dezilúzia mohli byť dôvodom, pre ktoré sa A. Sládkovič rozhodol siahnuť práve po tomto texte. Báseň uverejnil v roku 1871, v čase pretrvávajúcich zdravotných problémov (v novembri 1868 ochorel na prsnú vodnatieľku) a tieto ťažké životné okolnosti sa odrazili aj na celkovom vyznení básne.

Sládkovičov *Žalm III* charakterizujú intenzívny pocit smútku, existenciálna úzkosť, strata sily. Formálne je tvorený deväťveršovými strofami, v ktorých sa striedajú osem-, sedem- a štvorslabičné verše. Báseň je napísaná v češtine a má

18 Prvý raz bol *Žalm III* uverejnený v roku 1871 v časopise *Evanjelický cirkevník*, roč. 2, č. 5, s. 49. Až do roku 1963, keď ho Pavol Vongrej nanovo publikoval, bol považovaný za nezvestnú báseň (Vongrej 1963: 145-146; Sládkovič 2014: 712).

uvedený i nápev: „*Což můj Bůh chce.*“¹⁹ Začína v intenciách štruktúry žalospevu²⁰ oslovením Boha. V prvej strofe spája dva versety pôvodného žalmu, v ktorých sa vyskytuje významový synonymný paralelizmus, spočívajúci v opakovaní tej istej myšlienky z prvého kolóna aj v druhom kolóne.²¹ Pozornosť zameriava na úklady nepriateľov a na ich pochybnosti vo viere v Božiu pomoc. Opisuje zdroj nebezpečenstva, ktoré pochádza od nepriateľov:²² „*jak jsou mnozí / Ti moji nepřátelé!*“ (Sládkovič 2014: 499). Lyrický subjekt je tu opísaný vo vzťahu k iným ako bezmocná obeť, ako slabý, Bohom opustený a obklopený nepriateľmi. Zachránený musí byť silou zvonku. Zázračná Božia intervencia ho môže zbaviť zmätku a tragédie, ktorá ho postihla. A. Sládkovič prispôsobuje žalm vlastnému prežívaniu, pociťuje nestálosť zdravia, blízkosť smrti. Verbá v jeho poetickej parafráze zvyšujú dynamiku textu „*povstávají, skázou hrozí*“, „*mluví o duši mě*“ (Sládkovič 2014: 499). V druhej strofe je explicitne vyjadrená nádej a dôvera v Boha, Božiu pomoc. Boh je vnímaný ako štít, sláva, ochrana. A. Sládkovič sémanticky obohatil myšlienky žalmu o subjektívny postoj: „*Když síla má ve mně hyne, [...] / já krom Tebe / nevidím žádné slávy: / když klesám...*“ (Sládkovič 2014: 499). Pohľad neustále obracia k Bohu, oslovuje ho, priamo sa mu prihovára a vyjadruje svoju dôveru i nádej v jeho pomoc a ochranu: „*Ale Ty, můj Hospodine, / Ty jsi štítem vůkol mne, [...] / Ty dáš síly nezlomné: / Tys mou slávou, [...] / Ty, když klesám / Zdviháš mne sám*“ (Sládkovič 2014: 499). Pokora básnika i kňaza volajúceho k Bohu ho povyšuje zo stavu zúfalstva k nádeji. Verí, že Boží súciti a Božia moc zasiahnu v jeho prospech a Boh odpovie na jeho prosby. Blízkosť Boha v ťažkých chvíľach je pre neho zárukou mieru, dobrého spánku a pokoja: „*Lehl sem, spal sem v pokoji / A zas z lože sem povstal, / Nebo mne svou / Rukou mocnou / Hospodin můj zdržoval*“ (Sládkovič 2014: 499). S dôverou sa môže opäť tešiť na ďalší deň, pretože Boh je pri ňom a podrží ho v ťažkostiach. Zo žalmu aj napriek blízkosti a prítomnosti niekoľkonásobnej prevahy nepriateľov cítiť pokoj a dôvera v Božiu pomoc.

V závere žalmu sa nachádza dvojité želanie: „*Povstaň, Pane; zachráň ma, Bože můj. Ved' ty si udrel mojich nepriateľov po tvári a hriešnikom si zuby vytlámal*“ (Ž 3, 7-8). Záverečná prosba je dvojznačná. Jednotiacim momentom v nej je túžba po Božej záchrane, ale zahŕňa aj zničenie nepriateľa. Žalmista často volá k Bohu, aby potrestal nepriateľa tým istým spôsobom, akým ho chcel on sám zničiť alebo premôcť (Kolarčík 1999: 31). A. Sládkovič v závere básne parafrázuje slová žalmu a žiada Boha o akt pomsty voči nepriateľom, ktorí mu ublížili: „*Hospodine, rač povstati / A vytrhni mne z bíd! / Zbil si bezbožníkův lice, / Zvyrážels vrahův zuby*“ (Sládkovič 2014: 500). Udrieť niekoho po tvári bolo vnímané ako hrubá urážka, taktiež vybiť zuby znamenalo zabrániť v ďalšom šírení klamstiev (Craigie – Tate 2004: 74). Kliatby a zlorečenia v žalmoch sú pomstou voči nepriateľom

19 Nápev je podľa piesne: Tranovský 1864: 651.

20 Michael Kolarčík vychádza z Westermannovej štruktúry žalospevu a načrtáva ju nasledovne: oslovenie Boha, sťažnosť voči Bohu (voči sebe – ja/my, voči iným), pohľad do minulosti, vyjadrenie dôvery, prosba, motívy, dvojité želanie, [Božia odpoveď], príslub oslavy (Kolarčík 1999: 24).

21 Myšlienky prvého a druhého kolónu sú synonymné alebo takmer synonymné a svojím významom je ich možné zameniť (Trstenský 2008: 30).

22 „Uniformita nepriateľa v žalmoch je nápadná. Vždy sú mnohí. Nastavujú pasce, sú krutí tým, že zrážajú žalmistu do neľudských podmienok. Sú bezbožní, sú však mocní. Len Božia spravodlivosť ich môže priviesť k pravde, k obráteniu, k životu. Len Boh môže žalmistovi pomôcť zachrániť si život“ (Kolarčík 1999: 28).

170 Boha, ktorí ohrozujú vieru. Nie je to osobná, ale principiálna záležitosť, a práve preto je táto pomsta prostredníctvom modlitby delegovaná Bohu. Báseň sa končí vyjadrením veľkej dôvery. Víťazstvo nad nepriateľmi bolo zároveň prísľubom Božej priazne a požehnaní. „Ty, Bože mój, / Spasíš lid svůj / A vytrhneš z záhuby!“ (Sládkovič 2014: 500). A. Sládkovič svoju poetickú adaptáciu žalmického textu uzatvára v zhode so žalmickou predlohou.

Východiskový Dávidov žalm 3 patril k tým, ktoré sa odporúčali modliť ráno. P. C. Craigie vykladá žalm tak, že každé ráno si človek uvedomuje množstvo problémov, s ktorými bude zápasiť. Tento žalm mal nasmerovať človeka od všetkých problémov práve k Bohu, ktorý poskytuje ochranu a odpovedá na modlitby. Každé ráno je dôvod na vďačnosť a dôveru: „Okamihy bezvedomia sa skončili a život sa obnovil iba preto, že Boh je trvalý Udržiavateľ. Ten istý Udržiavateľ všetkého života môže udeliť víťazstvo na nasledujúci deň. Žalm teda odráža duchovný pokrok, ktorý je nevyhnutný pre každý deň ľudskej existencie“ (Craigie – Tate 2004: 75). Od stavu úzkosti sa usiluje prejsť postupne k dôvere v Boha, viere v Božie víťazstvo a požehnanie na celý deň.

Záver

Žalmy majú jedinečné miesto medzi knihami Starého zákona. Sú odpoveďou človeka na Božie Slovo a na jeho konanie. Keďže kresťanstvo predstavovalo v Sládkovičovej tvorbe neustále prítomný recepcno-interpretačný prvok, žalmy si našli nezastupiteľné miesto v jeho živote i básnickej tvorbe; s narastajúcim vekom sa básnik čoraz viac utiekal k žalmom a duchovnej poézii, stali sa mu nástrojom vyrovnávania sa so životom a s jeho úskaliaми.

Tri analyzované žalmické adaptácie A. Sládkoviča ukazujú postupnú zmenu v básnikovej tvorbe od revolučného pohľadu plného nepokoja cez vďaka za víťazstvo až po pokorné prijatie života. Vlastné utrpenie a smutný stav národa odovzdáva do Božích rúk. Vo všetkých troch žalmoch sa odráža prítomnosť evanjelického kňaza, ktorý sa modlí za seba i za svoj národ, a jeho neochvejná dôvera v Božiu intervenciu v ťažkých časoch. Začína kolektívnym žalospevom. V ňom prosí v mene celého národa, obracia sa do minulosti a prejavuje oddanosť a dôveru k Bohu. Pokračuje kráľovským žalmom, ktorého obsah umocňuje i opakovacími figurami epizeuxou a klimaxom. Obe duchovné piesne „sú žalobou (žalospevom) na dobovo identifikovaných nepriateľov slovenského národa, obviňujú Boha, že ‚zabudol‘ na náš národ, na jeho súčasný stav. Sú prosbou o jeho ‚vzkriesenie a vykúpenie‘, teda prosbou o zmenu“ (Liba 2001b: 24). Poeticky stvárnené žalmické intonácie ukončuje individuálnym žalospevom, v ktorom rezonuje teológ. Jazykové stvárnenie posledného prebásneného žalmu poukazuje na návrat k češtine a nápevom z evanjelického kancionála *Cithara sanctorum*. V žalospevných častiach sú výrazné motívy s negatívnym emocionálnym nábojom, obviňovanie nepriateľov. Všetky žalmy spája záver, uistenie sa, že lyrický subjekt bol vypočutý. Na rovine výrazu smeroval A. Sládkovič k abstrahovaniu básnickej výpovede, reflektoval duchovné témy. Dynamika básní je sústredená okolo hlbokého citu dôvery v Boha. Badateľný je aj posun v rovine obraznosti, verša i syntaxe. Text je nasýtený kompozitami a neologizmami, ktoré obohacujú a ozvlášťujú text. V syntaktickej rovine sa vyskytujú genitívne metafory a paralelizmy. Prebásňovanie rešpektuje sakrálnosť pôvodného textu. Pôvodný text sa prispôbuje

romantickej poetike, zachováva slovosledné inverzie a lexikálne archaizmy, no obohacuje ich lexikálnymi novotvarmi. Jazykové prostriedky súvisia so subjektívnosťou, s pátosom, s mystikou a s velebnosťou, do popredia vystupujú najmä symbolickosť a metaforickosť.

Pramene

- KRAUS, Cyril, ed., 1970. *Korešpondencia Andreja Sládkoviča*. Martin: Matica slovenská.
- MÚDROSLOVNÉ knihy Starého zákona s komentármi Jeruzalemskej Biblie, 2006. Trnava: Dobrá kniha, 2006. ISBN 8071415278.
- SLÁDKOVIČ, Andrej, 1961. *Dielo I - II*. Edične pripravil Cyril Kraus. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.
- SLÁDKOVIČ, Andrej, 2014. *Dielo*. Edične pripravila Irena Bilińska. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV. ISBN 978-80-8101-858-9.
- SVÄTÉ písmo Starého a Nového zákona, 1995. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda. Druhé vydanie.
- TRANOVSKÝ, Juraj, 1864. *Cithara Sanctorum: Pjsně Duchownj, Staré y nové, kterýchž Cýrkw Křesťanská při Výročnjch Slavnostech a Památkách, gakož i we wsselikých potřebách... vjžvá; k Obecnému Cýrkw Božj wzdělánj... od Kněze Gižjka Tranowského... W ydánj 42 Pesťanské, s Přjdwkem 1040 Pjsnj obsahujcým. Priv. 1.: Phiala Sanctorum. Modlitby Nábožné, ze Sv. Pjsma wybrané, a we wssch Potřebách duchownjch y tělesnjch... vžičně, někdy od I. M. L. ...wydané... Přidáno gest... P. Kašpara Neumanna Gádro wssch modliteb;... Priv. 2.: Přjda, W Pestti: Tisk a wlastnosť Alojza Bučánského.*
- ŽALMY: *Knihá žalmov*, 2003. Trnava: Spolok svätého Vojtecha. ISBN 8071624225.

Literatúra

- BILIŇSKA, Irena, 2014. Romantický básnik slobody. In SLÁDKOVIČ, Andrej. *Dielo*. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, s. 731-749. ISBN 978-80-8101-858-9.
- BEAUCHAMP, Paul, 2004. *Žalmy. Noc a deň*. Trnava: Dobrá kniha. ISBN 9788071414681
- CRAIGIE, Peter C. – TATE, Marvin E., 2004. *Word biblical commentary*. Volume 19. Psalms 1 – 50. Nashville: Thomas Nelson. ISBN 0-7852-5013-1.
- HERIBAN, Jozef, 1994. *Príručný lexikón biblických vied*. Bratislava: Don Bosco.
- KOCHOL, Viktor, 1955. *Poézia štúrovcov*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- KRAUS, Cyril, 1972. *Andrej Sládkovič*. Martin: Osveta.
- KRAUS, Cyril, ed., 1980. *Andrej Sládkovič. Život a dielo v dokumentoch*. Martin: Osveta.
- KOLARCÍK, Michael, 1999. *Žalmy*. Bratislava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity.
- MISTRÍK, Jozef, 1991. Náboženský štýl. In *Studia academica slovac*. Bratislava: Alfa, s. 163-175. ISBN 80-05-00953-4.
- MOCKO, Ján, 1909. *Historia posvätnéj piesne slovenskej a historia kancionálu*. Liptovský Sv. Mikuláš: Tranoscius.
- MLACEK, Jozef, 1998. K štylistike náboženskej komunikačnej sféry a k jazyku súčasnej duchovnej piesne. In *Studia Academica Slovaca*. Prednášky XXXIV. letného seminára slovenského jazyka a literatúry 27. Bratislava: Stimul, s. 102-117.
- ROUBÍK, Pavel, 2020. *Bůh uprostřed své církve. Teologie Friedricha Mildenergera*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-3894-2.
- LIBA, Peter, 2001a. Žalm ako živý žáner. In *Philologica*. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, ročník LII. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, s. 70-81. ISBN 80-223-1588-5.
- LIBA, Peter, 2001b. Žalm ako živý žáner. In LIBA, Peter. *Otvorené návraty*. Topoľčianky: END. ISBN 80-967847-3-0.
- ŠTRAUS, František, 2003. *Základy slovenskej verzológie*. Bratislava: Literárne informačné centrum. ISBN 80-88878-81-0.
- TRSTENSKÝ, František, 2007. Preklínacie žalmy. *Adoremus Te: časopis o duchovnej hudbe*, roč. 10, č. 4, s. 3-5. ISSN 1335-3292.
- TRSTENSKÝ, František, 2008. *Úvod do knihy žalmov*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity. ISBN 978-80-8084-299-4.
- VONGREJ, Pavel, 1963. Rukopisy Andreja Sládkoviča. Materiál a komentáre. In *Litteraria VI. Literatúra a jazyk*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, s. 132-192.

Mgr. Ľubica Blažencová, PhD.

Katedra slovenského jazyka a literatúry

Pedagogická fakulta

Univerzity Komenského

Šoltésovej 4

811 08 Bratislava

Slovenská republika

E-mail: blazencova1@uniba.sk